

SMARAGDENS HISTORIE OG SYMBOLIKK

En pause i jakten på smaragder

Navnet smaragd kommer fra oldgresk smaragdōs og latin smaragdus. Den romerske naturhistoriker Plinius (23-79 e. Kr.) har beskrevet smaragdens farge i sin naturhistorie. Den beskrives som den mest behagelige av alle farger. Et trett øye finner hvile og får sin kraft igjen ved å se på denne myke grønnfargen. Smaragdens fargenyanser spenner fra lys pastellgrønn til nesten sort-grønn. Smaragden er ytterst sjelden helt ren og klar, den har som oftest inneslutninger som kalles urtegård (jardin). Den grønne fargen ble ganske naturlig satt i forbindelse med fruktbarhet. Det grønnes – planter og trær begynner et nytt liv.

Ved siden av å fryde øyet, hadde smaragden beroligende virkning, den var et godt middel mot epileptiske kramper og sykdommer. Den jagde bort frykt og onde ånder, så forfattere av eldre mineralogiske verker visste ikke alt det gode de skulle tillegge denne steinen. Ved siden av sin magiske kraft var smaragden også fyrstenes stein, da man trodde den kunne gjøre sin eier rik. 90% av verdens smaragder kommer fra Colombia, deriblant verdens skjønneste. Andre funnsteder er Brasil, Australia, nordlige Ural, Syd i Østerrike, India, Transvaal, Rhodesia og i Norge.

Prisen på smaragd er svært høy. Som smykkestein er smaragd teknisk meget god å arbeide

med. Smaragd tilhører mineralgruppen beryll. Beryll ($\text{Be}_3\text{Al}_2\text{Si}_6\text{O}_{18}$) er et silikat av aluminium og det sjeldne lettmetallet beryllium. Hardheten ligger mellom 7,5-8 og den spesifikke vekt mellom 2,65 og 2,75. Strek: Hvit. Krystallene er et sekskantet prisme, som kan være fargeløst, eller ha fargene blek grønn, blå, rosa, hvit og gul. Beryllen forekommer i pegmatittganger. Klar og dyp grønn beryll, kalles smaragd. Den er bare funnet et sted i Norge, på Byrud Gård, Minnesund.

BYRUD GÅRD OG SMARAGDGRUVENE

Smaragdfunnene er gjort i en inntrengningsmas-

Foto: Burny Iversen

se av mænaitt i kambirsk alunskifer (kambrium: fra 500 til 570 mill. år før vår tid). (Ronald Werner redaksjons-medlem i det Norske mineralbladet «Stein» sier imidlertid at smaragden er dannet i Perm-tiden for +/- 210/265 mill. år siden.). Mænaitt er en lysegrå, sur gangbergart, hvis innhold vesentlig består av feltspat.

Mænaitten viser overganger til pegmatitt (grovkrystallisk utforming) og denne fører foruten feltspat: kvarts, flusspat (grønn og fiolett), lys glimmer (muskovitt), kopperkis, topas (hvit, og tildels klar honning-gul) og beryll (lys grønn og mørk: smaragd).

Den totale utstrekningen av gruvefeltet er ca. 200 m. Det ligger tipper fra gruvene i skrenten og ut i vannet. Noen av innslagene strekker seg 50 m horisontalt inn i fjellet (en hele 80 m). Gruvegangene er flere steder lagt i to etasjer. Det ble brukt sprengstoff for å få ut smaragdene. Smaragdforekomsten ved Byrud ble oppdaget omkring 1880. Engelskmannen Edward Y. Aston som var geolog og meget interessert i åsformasjonene og mineralforekomstene i Eidsvoll satte i gang gruvedrift på Byrud etter smaragd.

Edward Y. Aston, som arbeidet på Eidsvoll Gullverk dannet et selskap som fikk det storslag-

ne navnet «The Norwegian & General Exploration Company Ltd.» som skulle utnytte forekomsten. Gruvedriften ble startet i 1899, men nedlagt i 1909. Det ble ikke funnet så lite smaragd i de første årene, og foran den engelske kong Edward den 7's kroning i 1901, var prisene høye. I denne tiden arbeidet ca. 30 mann her, de var for det meste fra Feiring eller Minnesund, men det arbeidet også svensker og engelskmenn i gruvene. Gruvne ble drevet under ledelse av en engelsk gruveingeniør, Arthur Dickinson.

De første årene gav et bra utbytte, den største smaragden som ble funnet, hadde et tverrsnitt på størrelse med en blyant. Smaragdene ble sendt over til England, det heter seg at det skal være smaragd fra Byrud i de engelske kronjuvelene. På gården har vi smaragder til utstilling og smaragdprodukter til salgs.

Følgende mineraler er kjent fra Byrud og smaragdgruvene (liste utarbeidet av Lars O. Kvamsdal, Gjøvik og Omland Geologiforening):

Albitt	Hvit	Vanlig	Feltspat
Beryll	Grågul	Ganske vanlig	
Smaragd	Grønn	Sjelden	
Bavenitt	Grå	Meget sjelden	Fibrig

Foto: Burny Iversen

Foto: Burny Iversen

Flusspat	Fiolett, grønn	Vanlig	
Gersdorffitt	Metallisk, hvit	Meget sjelden	Mikro
Gips	Hvit	Vanlig	
Muskovitt	Mange farger	Meget vanlig	
Ilmenorutil	Sort	Ganske vanlig	Mikro
Kvarts	Grå	Meget vanlig	
Limoitt	Brun	Ganske vanlig	«Rust»
Magnetkis	Gul-hvit	Ganske vanlig	
Mikroklin	Hvit-gul	Meget vanlig	Feltspat
Svovelkis	Gul-hvit	Ganske vanlig	
Thorianitt	Brun	Meget sjelden	
Topas	Gul-hvit	Ganske vanlig	
Turmalin	Sort	Sjelden	

Limonitt er ikke et mineral, kun en blanding av forskjellige Fe-OH forbindelser, hovedsakelig goethitt.

Smaragd er en variant av beryll – ikke eget spesies.

Grossular er også funnet her.

Ansvarlige for vannstanden i Mjøsa hade i god tid før flommen kom tappet maksimalt med vann ut av Norges største innsjø. Det sparte byene rundt dette bassenget for de største ødeleggel-

sene, men hadde også en hyggelig bieffekt for dem som var ute etter smaragder. Det er lenge siden man kunne komme til så langt fra bredden. Det ble gjort mange gode funn i begynnelsen av mai. Tor Andreassen var en av de iherdige og heldige. Råemnet til denne vakre gaven til datteren Ina var ca 4x6 mm. Etter slip av Magnus Svendsli og montering i akkurat den riktige innfatning framstår den nå 0,23 carat store smaragden i sitt rette og varige element.

ghw. Foto: Tor Andreassen

